

Рецензії

Л. О. Шашкова

доктор філософських наук

ПРАВДА МІФУ: ШЛЯХ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Рецензія

на монографію-навчальний посібник

*Володимир Ільїн. "Етюди про багатство. Легенди. Люди. Життя"
(К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2018. – 434 с.)*

У всі часи головною вимогою до вчителя було і залишається вміння передати знання своїм учням. І в цій справі учитель зазвичай через викладання знання і досвіду прагнув виступати в ролі єдиного носія істини. Так з'явилися гуру, маги, жерці, софоси, філософи і, зрештою, педагоги. Але всі прагнули навчити саме своєму знанню. Виключенням став, мабуть, тільки Сократ: він нікого нічого не вчив, але хто хотів, той учився в нього і брав для себе все, що вважав потрібним. Саме сократичний метод є джерелом славнозвісного принципу Аристотеля: "Платон мені друг, але істина дорожча".

З виникненням книгодрукування книга поступово стає основним носієм знань, а на її основі в епоху Просвітництва створюється підручник. Змінювалися часи, змінювався зміст підручників і навчальних посібників, але завжди популярністю користувалися ті, в яких матеріал викладався в доступній, зрозумілій і, головне, цікавій формі.

Утім, реалізувати таке завдання не так вже і просто. За радянських часів великою перешкодою для цього був принцип "класового підходу", під який "підганявся" зміст підручників, наче під кальку. Також застосовувався і принцип "науковості", від якого особливо потерпали гуманітарні науки, оскільки "науковим" був лише марксизм-ленінізм, а його включення в економічну теорію, філософію, етику, історію, естетику тощо залишало учня і студента в полоні догматичного матеріалізму і діалектики як єдино вірної теорії і методології. Тому в багатьох людей, хто отримав освіту в ті часи, залишились у пам'яті підручники, сповнені теоретичних абстракцій, методологізмів, відірваних від життя прикладів. Навіть у сучасну інформаційну епоху такий виклад матеріалу не забутий і доволі часто зустрічається: та сама хронологія, схожа термінологія, оцінки подій і особистостей. Це стосується почасти й підручників з філософії, економічної науки, культурології, філософії освіти тощо. Щоправда, історія і теорія культури отримали ресурс в національній історії і культурі, але стосовно інших галузей, то часто-густо підручники перевантажені теоретичним матеріалом, відірваним від сучасних реалій і контекстів.

Винятком у цьому сенсі є книга доктора філософських наук, професора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Володимира Ільїна "Етюди про багатство. Легенди. Люди. Життя", яка має підзаголовок "Економіка для тебе" і представляє "нове покоління" навчальної літератури. Головне досягнення автора – що він зробив свою книгу, яка одночасно може бути й навчальним посібником з історії економіки, *цікавою*. Вона містить багато матеріалу з міфології, релігії, які фактично є першими інформаційними джерелами насамперед про господарське життя людини.

Антична, єгипетська, китайська та інші міфологічні картини життєвого світу людини сьогодні, як і завжди, привертають увагу не лише науковців, але й молоді. Молоді люди, які хочуть учитися, не втрачають інтересу до легенд і міфів, які допомагають більш повно, через образи героїв і метафори, увійти в світ економіки. Згадаймо, що Ф. Ніцше для популярності своєї теорії психоаналізу використав давньогрецькі міфи про Едіпа й Електру. А сучасний успішний приклад – це використання Голлівудом у своїх блокбастерах хоча і реконструйованих, але все ж таки образів давньогрецьких, біблійних богів і героїв.

У книжці Володимира Ільїна легенди і міфи Стародавнього світу є тим тлом, на якому набуває розвитку господарське життя і формується власне економіка. В результаті економічний матеріал постає необтяжливим, цікавим, "уплетеним" у строкату стрічку соціокультурного процесу. Доцільними є слова автора, що історія економіки через оптику легенд і міфів дає можливість уникнути "інтелектуальної порожнечі", в яку ми "занурюємося" через тотальність технологізму всіх сфер нашого життя. Окрім того, стародавні міфи розкривають особливості менталітету того чи іншого народу, вони не лише "живуть" поряд з нами, але й допомагають зрозуміти сучасний світ і виробити ставлення до нього.

Кожний розділ книги-посібника присвячений окремому епізоду з історії економіки, але одночасно показує його значущість для подальшого соціально-економічного і культурного життя. Наприклад, молода людина з подивом дізнається, що калькуляція часу, режим дня, роботи і, зрештою, знаменита теза Б. Франкліна – "Час – це гроші" започатковується в монастирях раннього середньовіччя. Корисно також дізнатися, як хрестові походи, метою яких було звільнення Святої землі і "Гробу Господнього" від мусульман, започаткували створення "світу-економіки". Не менш цікаво дізнатися, яку роль відіграли д'Артаньян і таємничий бранець "Залізна маска" в збереженні французького меркантилізму у XVII–XVIII сторіччях. Що загальмувало розвиток ринкової економіки в країні і привело до втрати конкурентності з Англією. Книга уникає "нафталинових" (В. Співаковський) знань, які в інформаційну епоху вже не затребувані. Знання сьогодні повинні бути міждисциплінарними, але багато хто все ще думає "дисциплінами". І це поняття часто не викликає асоціації з творчим мисленням чи прогресом. Сучасні знання виводять за межі усталеного "порядку", модернізують і трансформують його.

Автор ураховує особливості "суспільства знань" і надає для ознайомлення необхідну кількість інформації. Зокрема, про долар, його історію і яким чином він став світовою валютою, яка підкорила майже всі економіки. Не менш важливо знати, як заробляти гроші, причому чималенькі гроші, на прикладах історії та успішних людей. Показовою в цьому є історія фінансового успіху Натана Ротшильда, який влаштував економічну кризу для Наполеона, що привело і до військово-політичної поразки.

В умовах України, яка поступово просувається шляхом до європейських зразків добробуту і шлях цей тривалий, дуже корисно познайомитися з причинами і факторами, які зробили Захід багатим. Цей досвід корисний не лише для молоді, але й старшого покоління. Особливо для тих, хто займається економічною політикою і економічним менеджментом.

Структура посібника побудована таким чином, що робить доступним, цікавим і зрозумілим для читача не простий матеріал історико-економічного знання. Позитивним моментом рецензованої роботи є прагнення відійти від схоластики і статистики. На жаль часто ми забуваємо відоме гасло "історія вчить" не в останню чергу і тому, що в системі освіти змушують заучувати історичні дати і роки життя діячів різних епох без належного взаємозв'язку із сучасністю. Автор вибрав тих особистостей в історії соціального, культурного, політичного життя, які визначили характер і напрямки економічного розвитку суспільства до сьогодення. А головне – вони активізують аналіз тих чи інших подій, що виховує, формує новий простір мислення, готує до розв'язання більш складних сучасних економічних проблем.

Завдання освітнього процесу сьогодні полягає не у культивуванні "знаєк". Сучасна людина може пізнавати й розуміти світ самостійно, спираючись на власний розум і чуттєвість. І в XXI ст. розуміння висловлювання "знання – влада" як влади знання, на якій ґрунтується суспільний прогрес, означає дієву присутність людини як суб'єкта перетворень, новацій, творчих змін. Очевидно, що проблема, яку помітив і якої прагнув уникнути автор книги В. Ільїн, полягає насамперед в пасивності знань, якими намагаються "наповнити" учнів. А пасивні знання нікому не потрібні, знання мають бути використані. Теорія, ідея, концепт нічого не варті, якщо вони не привели до певного ефекту. У країні велика кількість розумних і тямущих людей, але вона досі ще не стала успішною і багатою з конкурентною економікою. Тому перший за важливістю – процес формування із сьогоденного учня, студента в подальшому справжнього дівця соціально-культурного і цивілізаційного процесу.

Особливість полягає в тому, що не вистачає не тих, хто багато знає, а людей компетентних, які багато вміють, зокрема впроваджувати знання і досягати результату. Рецензована робота професора В. Ільїна спрямовує учня саме на таке розуміння економічної діяльності, початки якої знаходимо в історії. Для того щоб бути компетентним, треба бачити її взаємозв'язок з культурою, політикою, релігією, мистецтвом, тобто зі справжнім багатомірним життям. Власне, це автору чудово вдалося. Книга засвідчує владу історії, яка в багатьох випадках визначає дії нашого сьогодення. І хоч би які зміни відбувалися в нашому житті, урешті-решт, воно має будуватися на інтересі до знання і особистій компетентності.